

FilmoTeca
de Catalunya

100
Cinema
amateur

2024 —

Centenari del Cinema Amateur a Catalunya

Amateur

Adj m. i f. - Que **s'estima** el que fa i ho fa per **plaer**.

A la Filмотeca **ens estimem** el cinema,
i el 2024 celebrem, **amb plaer**, el

Centenari del Cinema Amateur a Catalunya

Amb exposicions, projeccions i moltes més activitats...

“Per què som amateurs? Si els professionals ens superen en mitjans econòmics, hi ha quelcom en què no poden superar-nos, i això és l’entusiasme, aquest entusiasme que tants miracles ens ha fet fer i del qual tantes sorpreses esperem encara.”

Eusebi Ferré, cineasta

El Centenari del Cinema Amateur a Catalunya ens convida a descobrir una nova manera de concebre les imatges en moviment, una extensió directa de l’experiència d’un individu o col·lectiu que no ve marcada per un objectiu comercial, sinó per l’entusiasme d’expressar-se lliurement a través del cinema. El que comença el 1924 com un *hobby* domèstic per a les classes acomodades, descrit en els anuncis de la càmera Pathé-Baby de 9,5 mm com una “victòria sobre el temps”, aviat esdevé un dels moviments cinematogràfics més importants a Catalunya, fins al punt de ser considerat la primera escola cinematogràfica del país.

El Centenari celebra aquest patrimoni extraordinari i poc conegut mitjançant dues exposicions, una dedicada al moviment de cinema amateur del 1924 al 1940 i una altra per celebrar els cent anys de la creació de la Biblioteca del Cinema fundada per Delmiro de Caralt i Pilar de Quadras; diversos cicles de cinema dedicats a la imatge no professional i domèstica; una web on es podrà accedir a 114 pel·lícules restaurades i digitalitzades al Centre de Conservació i Restauració; tallers educatius, i l’organització d’un seminari internacional. Més enllà dels noms concrets, el programa destaca la dimensió col·lectiva del cinema amateur com una cultura cinematogràfica que va desbordar els límits de la pantalla comercial, dinamitzant espais poc explorats per la historiografia com ara els cineclubs, revistes, concursos, congressos, aules i projeccions ambulants, per posar fi a la idea àmpliament estesa que a Catalunya es va parlar molt sobre cinema en els anys trenta, però que amb prou feines se’n va produir.

Comissariat de l’Any Amateur:

Enrique Fibla Gutiérrez (Professor de la UAB) i Ignasi Renau (Documentalista del Centre de Conservació i Restauració de la FilmoTeca de Catalunya).

Exposicions

Fora de casa. Cinema Amateur a Catalunya 1924-1940...

Sala d'exposicions

Del 6 de març al 16 de juny de 2024

L'exposició ens convida a descobrir el naixement, el desenvolupament ràpid i la interrupció sobtada del primer cinema amateur a Catalunya. Una història d'un grup d'entusiastes que van entendre les possibilitats de la nova tecnologia subestàndard com una extensió directa de l'experiència d'un individu o un col·lectiu no condicionat per un objectiu comercial, sinó per l'impuls de sortir de casa amb una petita càmera per capturar i compartir la passió pel cinema amb una llibertat creativa absoluta.

Concebudes per filmar els éssers estimats a casa, les càmeres de 9,5 i 16 mm aviat esdevenen una eina d'observació i reflexió d'un present vertiginós. Sovint, la tècnica no és depurada, però els amateurs contribueixen sens dubte a les primeres paraules del cinema documental, experimental, educatiu o científic a Catalunya. Es tracta de la veritable primera escola de cinema i d'un arxiu visual i documental únic sobre els anys vint i trenta que sortirà de casa per primera vegada. Reapareixerà a la postguerra però en unes circumstàncies ben diferents.

Comissariat: Enrique Fibla Gutiérrez i Ignasi Renau.

FORA DE CASA Exposició

6 de març – 16 de juny
2024

**Cinema Amateur
a Catalunya
1924 — 1940...**

Pilar de Quadras i Delmiro de Caralt. Arxiu Família Quadras

*100 anys de la Biblioteca del Cinema.
Delmiro De Caralt - Pilar De Quadras*

Espai Caralt

Del març al desembre de 2024

En commemoració dels 100 anys de la creació de la Biblioteca del Cinema Delmiro de Caralt, fundada pel matrimoni Delmiro de Caralt i Pilar de Quadras, la FilmoTeca de Catalunya presenta una exposició que mostra la història i l'evolució del somni d'aquesta parella benestant amb grans inquietuds culturals i convertit en un dels grans espais de recerca per a l'estudi i la divulgació del cinema. La biblioteca inicia la seva trajectòria el 1924 de manera casual, quan Pilar i Delmiro comencen a adquirir llibres per documentar-se en la seva afició a filmar pel·lícules amateurs. En veure l'interès que despertava, van decidir crear una biblioteca i la van convertir en una de les seves principals aficions. Amb el temps, la biblioteca va créixer i va esdevenir un punt de referència per als amants del cinema, estudiants, investigadors i crítics, i va ser considerada la biblioteca de cinema privada més important d'Espanya i una de les més destacades d'Europa. Adquirida per la FilmoTeca de Catalunya, n'és un dels pilars essencials de la seva biblioteca actual.

Comissariat: Anna Fors, cap de la Biblioteca del Cinema de la FilmoTeca de Catalunya.

Família Guerra. Pere Noguera

Sala d'exposicions

Desembre de 2024

Com a tancament de l'any del Centenari del Cinema Amateur a Catalunya, exposem el projecte *Família Guerra*, de l'artista Pere Noguera, una videoinstal·lació realitzada a partir d'un arxiu filmic d'origen centreeuropeu que l'artista va trobar a l'Empordà.

A les mateixes bobines s'hi van localitzar, indistintament, filmacions d'escenes domèstiques d'estiueig i d'altres que capturen escenes de la Segona Guerra Mundial. Noguera (la Bisbal d'Empordà, 1941), artista pioner en l'ús de l'arxiu com a *ready-made*, confronta aquestes imatges de família i de guerra dotant-les d'una nova significació.

Activitats al voltant de l'exposició

Fora de casa. Cinema amateur a Catalunya 1924-1940...

Inauguració

Amb la presència dels comissaris de Ignasi Renau i Enrique Fibla Gutiérrez, comissaris del centenari, i del director de la FilmoTeca de Catalunya, Esteve Riambau.

Dimecres 6 març a les 19 h, sala Laya i sala d'exposicions.

Visites guiades:

Péter Forgács, cineasta

Dijous 14 de març a les 19 h, sala d'exposicions.

Núria F. Rius, investigadora en història i teoria de la fotografia

Dijous 18 d'abril a les 18 h, sala d'exposicions.

La visita anirà seguida de la sessió *Avantguardes amateurs*, projecció d'una selecció de pel·lícules amateurs d'avantguarda, i d'una conversa entre Núria F. Rius, Enrique Fibla Gutiérrez i Ignasi Renau.

Activitat en col·laboració amb el centre de fotografia KBr, en el marc de l'exposició "La càmera domèstica. L'afició fotogràfica a Catalunya (ca. 1880-1936)".

Carolina Astudillo, cineasta

Dijous 9 de maig a les 19 h, sala d'exposicions.

Enrique Fibla i Ignasi Renau, comissaris de l'exposició

Dijous 13 de juny a les 19 h, sala d'exposicions.

Tallers

Sessió de lectura III. Maya Deren, Stan Brakhage i Jonas Mekas

Dijous 25 d'abril a les 19 h, Biblioteca del Cinema.

Entusiastes. Taller d'animació a partir d'imatges del cinema amateur

A càrrec de Laura Ginès i Martina Rogers.

Taller dirigit a infants a partir de 6 anys i adults de qualsevol edat.

Dissabte 18 de maig de 10 a 13 h, vestíbul i sala d'exposicions.

Cicles de cinema

Retrospectiva Péter Forgács

El cicle explora l'univers del cineasta i documentalista hongarès Péter Forgács, amb una filmografia que combina l'antropologia, el teatre, el documental i el diari privat. El seu cinema s'endinsa en la memòria col·lectiva europea del segle XX a partir de filmacions privades i imatges inèdites provinents de diversos arxius tot dotant els esdeveniments històrics traumàtics d'una nova perspectiva.

Amb la presència de Péter Forgács.

Març de 2024.

L'arxiu subterrani. Found footage

El cinema domèstic sovint ha estat el primer pas en la carrera de molts cineastes amateurs. La voluntat de capturar el món que els rodejava va impulsar els aficionats a filmar amb les càmeres de 9,5, 16 o 8 mm no només escenes familiars, sinó també moments històrics que, anys després, s'han convertit en matèria primera per a multitud de cineastes que reflexionen sobre la memòria individual i col·lectiva. En aquest cicle veurem com Jean-Gabriel Périot, Bianca Stigter, Albertina Carri, Alan Berliner, Jay Rosenblatt, Irene Gutiérrez, Mireia Ros, Sofia Bohdanowicz, Michelle Citron, Elisabet Cabeza i Esteve Rimbau o Agustina Comedi, entre d'altres, han incorporat aquest arxiu subterrani a les seves obres de manera reflexiva, ressignificadora i, fins i tot, irònica.

Sessions mensuals d'abril a desembre de 2024.

Amateur vs. Professional

En un text del 1965, la cineasta Maya Deren va reivindicar el cinema amateur com un model per al cinema independent i va arribar a la conclusió que, "en lloc d'envejar el guió i els escriptors de diàlegs, els actors entrenats, els equips elaborats, els sets i els enormes pressupostos de producció dels films professionals, l'amateur ha de fer ús del gran avantatge que tots els professionals li envegen, és a dir, la llibertat, tant artística com física". Aquest cicle parteix del text de Deren per explorar els encreuaments del cinema amateur amb l'avantguarda, el documental i la ficció comercial, i proposa un joc de miralls entre cultures cinematogràfiques que sempre han estat en contacte.

Sessions mensuals d'octubre a desembre de 2024.

Sessions especials

Essencials del cinema amateur

Presentació del DCP creat per la Filmoteca de Catalunya amb una selecció de cinc pel·lícules destacades del cinema amateur català dels anys trenta, restaurades i digitalitzades per a l'ocasió. Realitzadors: Domènec Giménez Botey, Joan Salvans Piera, Eusebi Ferré Borrell, Joan Prats Vidal i Delmiro de Caralt.

Amb acompanyament musical.

Presentació a càrrec d'Enrique Fibla Gutiérrez i Ignasi Renau.

Dimecres 10 abril a les 20.00 h, Sala Laya.

Avantguardes amateurs

En col·laboració amb el centre de fotografia KBr, i en relació amb l'exposició "La càmera domèstica. L'afició fotogràfica a Catalunya (ca. 1880-1936)", Núria F. Rius, comissària de la mostra, conversarà amb Enrique Fibla Gutiérrez i Ignasi Renau sobre les relacions entre la fotografia i el cinema amateur.

En la sessió es projectarà el DCP dedicat al cinema amateur d'avantguarda amb pel·lícules restaurades i digitalitzades per la Filmoteca de Catalunya i es mostrarà una selecció de fotografies experimentals d'aficionats.

Amb acompanyament musical.

Dijous 18 d'abril a les 19.00 h, Sala Laya.

Conferència

"Filmathèque Pathé-Baby: una història paral·lela del cinema"

El 1923 surt al mercat el projector Pathé-Baby, que ofereix al públic la possibilitat no només de visionar les seves pròpies pel·lícules a casa, sinó també de comprar-ne o llogar-ne d'altres disponibles al catàleg Filmathèque Pathé-Baby. Aquesta sessió explora la història paral·lela del cinema que s'amaga darrere la Filmathèque, considerant-la com un punt de partida per al desenvolupament de la cinefília i la consciència d'arxiu pocs anys abans de l'establiment de les primeres filmoteques.

A càrrec d'Enrique Fibla Gutiérrez.

Dijous 16 de maig a les 18.00 h, Sala Laya.

Eusebi Ferré: el sentit de l'observació

Selecció dels documentals inèdits del cineasta amateur Eusebi Ferrer, localitzats, restaurats i digitalitzats recentment al Centre de Conservació i Restauració de la Filмотeca de Catalunya.

Presentació d'Enrique Fibla Gutiérrez i Ignasi Renau.

Amb acompanyament musical.

Dimecres 5 de juny a les 18.00 h, Sala Laya.

La passió pel cinema

Projecció de la pel·lícula *Jacquot de Nantes* (Agnès Varda, 1991).

Divendres 19 de juliol a les 20.00 h, Sala Chomón.

Jan Baca. Homenatge a la Unió Internacional de Cinema Amateur (UNICA)

En el marc de les Jornades de Patrimoni Sonor i Audiovisual.

Diumenge 27 d'octubre a les 18.00 h, Sala Laya.

Documentals amateur

Projecció del DCP dedicat al cinema amateur català documental. Inclou pel·lícules restaurades i digitalitzades per la Filмотeca de Catalunya en ocasió del Centenari del Cinema Amateur a Catalunya.

Amb acompanyament musical.

Dimarts 12 de novembre a les 18.00 h, Sala Laya.

Delmiro de Caralt. Foto de Pilar de Quadras. Arxiu Família Quadras

Seminari Cinema amateur: una història global

Cent anys després de la comercialització de les primeres càmeres de 16 i 9,5 mm, la Filmoteca de Catalunya celebra el ric i, encara en gran part, desconegut patrimoni del cinema amateur amb un congrés internacional. La trobada reunirà investigadors, arxiviers i cineastes que treballen des de llocs diversos en aquesta història paral·lela del cinema. El programa inclourà taules rodones, conferències i projeccions obertes al públic.

11, 12 i 13 de novembre de 2024, Sala Laya.

Publicació ‘El Cinema amateur a Catalunya’

Quinze anys després de la seva publicació, s’edita en format digital i es tradueix a l’anglès el llibre *El cinema amateur a Catalunya*, d’Albert Beorlegui i Jordi Tomàs Freixa. El volum planteja un minuciós recorregut per la història del cinema no professional al nostre país explicant les principals entitats i associacions que hi ha hagut al darrere, el ressò internacional, els directors i els actors i les actrius que l’han protagonitzat, els concursos i les mostres més rellevants, la censura, la crítica als mitjans, la relació amb la televisió i el patrimoni filmic. Es posa així a l’abast del públic general i de la comunitat investigadora internacional la monografia de referència sobre el tema i es contribueix als esforços per inserir el cinema amateur català en una història global del cinema amateur.

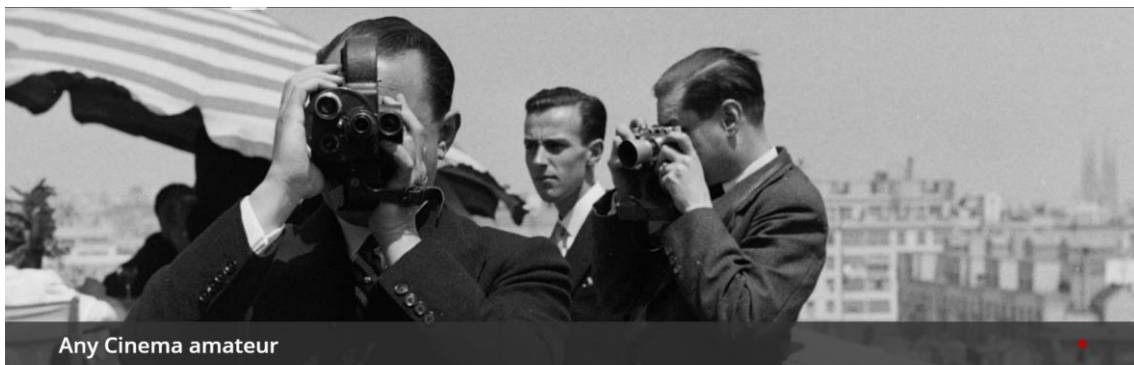
Presentació del llibre, en el marc del seminari, a càrrec d’Albert Beorlegui.
Dimarts 12 de novembre a les 18.00 h, Sala Laya.

Conservació i digitalització del fons amateur de la Filmoteca de Catalunya

El Centenari del Cinema Amateur a Catalunya és la culminació d’un llarg camí fet amb la col·laboració de famílies, institucions i col·leccionistes que, havent dipositat les pel·lícules a la Filmoteca, van contribuir a la seva conservació i difusió. Els fons amateurs en 9,5 i 16 mm, realitzats entre el 1924 i la Guerra Civil Espanyola, han estat objecte d’estudi per tal d’establir-ne l’estat de conservació i la integritat. Al Centre de Conservació i Restauració (2CR) s’ha digitalitzat una selecció de 114 títols per obtenir materials de preservació i difusió digital, disponibles al web del centenari, amb l’objectiu de donar-los a conèixer. En paral·lel, s’han creat tres DCPs, musicats expressament per a l’ocasió, que es posaran a disposició de qualsevol institució interessada a organitzar una projecció. El primer DCP inclou una selecció dels millors films amateurs, el segon està focalitzat en el registre documental i l’últim, en l’esperit avantguardista dels cineastes amateurs.

Web anycinemaamateur.cat

El Centenari disposarà d'un repositori digital a l'adreça anycinemaamateur.cat, que ofereix un seguit de materials que recullen i expandeixen les línies d'actuació del projecte. Entre d'altres, a la web es podran visionar les pel·lícules dels cineastes amateurs, restaurades i digitalitzades per a l'ocasió, així com el curtmetratge oficial del Centenari, dirigit per la cineasta Carolina Astudillo; consultar el guió de l'exposició "Fora de casa. Cinema amateur a Catalunya 1924-1940..." i el llibre *El cinema amateur a Catalunya*, en català i anglès, i llegir articles originals d'investigadors destacats sobre el tema; també es podrà navegar per un mapa del cinema amateur.

Any Cinema amateur

[Inici](#)

[Cronologia](#)

[Filmografia](#)

[El cinema amateur a la
FilmoTeca](#)

[Recursos](#)

[Agenda](#)

[Comunicació](#)

[Organització](#)

A propòsit del fons amateur de la filmoteca de Catalunya

Article de Mariona Bruzzo, cap del Centre de Conservació Filmoteca de Catalunya

El cinema amateur és i ha sigut una presència destacada a les nostres col·leccions des dels seu inici, a diferència d'altres filmoteques en que el cinema professional ha estat el seu principal objecte d'atenció, desatenent els altres cinemes. Aquesta singularitat va ser fruit d'una confluència de factors. La Filmoteca de Catalunya, creada el 1981 sense arxiu, tenia el repte d'incorporar el cinema professional català, l'històric i l'actual. Aquest darrer es va fer gràcies als requeriments de les subvencions públiques que obligaven a lliurar còpies a la Filmoteca, tot i el recel de bona part del sector. Els negatius, en canvi, els materials més valuosos i propietat dels productors, romanien als laboratoris per així facilitar el treball de tiratge de còpies. Dipositar aquests negatius a la nova Filmoteca no encaixava en les dinàmiques de la indústria cinematogràfica d'aquell moment.

La dificultat per recuperar i incorporar la producció catalana professional, coincidia en un període en què el cinema amateur es percebia com el més autènticament català, en paraules de l'historiador, activista cultural i polític, **Miquel Porter Moix**, aleshores cap del Servei de Cinematografia (1977-1986) i impulsor de la creació de la Filmoteca de Catalunya: "El cinema amateur representà una garantia de continuïtat per a la idea d'un futur cinema català" (*Historia del Cinema Català*, 1969, Ed. Tàber. Pàg. 229).

Durant anys, **Joaquim Romaguera i Ramió**, historiador, crític, referent del cineclubisme, editor entre d'altres de *Cinematògraf. Història de la Catalunya cinematogràfica*, fundador del Grup de Recerca Cinematogràfica, autor d'obres de referència com *Historia crítica y documentada del cine independiente en España. 1955-1975* amb Llorenç Soler, o d'*Història del Cinema Amateur a Catalunya* amb Albert Beorlegui i Jordi Tomàs, va ser un dels grans defensors de la recuperació del cinema català en general, però molt especialment de l'amateur. A la portada del primer volum de *Cinematògraf*, hi ha una imatge de *Memmortigo?* (Delmiro de Caralt, 1934), i allà escrivia; "S'ha triat una imatge d'aquest film no sols per la seva importància indiscutible com a peça i per a la nostra cinematografia, sinó àdhuc per retre un homenatge modest i un agraïment ben sincer al conjunt del cinema amateur català" (*Cinematògraf, annals de la federació catalana de cineclubs*, Ed. L'Avenç, 1984).

El 1987, les oficines de la Filmoteca, al creuament entre Pau Claris i Mallorca, van patir els danys d'un atemptat dirigit a una empresa francesa ubicada als baixos del mateix edifici. Aquest incident va activar la posada en marxa d'una seu específica pels materials fílmics i per dur a terme aquest projecte es va incorporar com a conservador l'**Anton Giménez**. El 1992 es va inaugurar als baixos de La Campana, a la Gran Via, 184, l'Arxiu de la Filmoteca de Catalunya. Les bases de la col·lecció van ser els materials recuperats durant anys per Miquel Porter, ja fos a través de l'Institut del Teatre, de CO.CI.CA (Col·lecció de Cinema Català) o del seus fons personals; en tots ells hi havia cinema amateur.

Durant aquells mateixos anys, la Filmoteca de Catalunya formalitzà un acord per gestionar la Biblioteca del Cinema de **Delmiro de Caralt i Pilar de Quadras**, fundada el 1924, i considerada una de les més importants dedicades al cinema. Caralt, a més, va ser un dels fundadors el 1932 de la Secció de Cinema del CEC, el Centre Excursionista de Catalunya; així com de la UNICA (Unió Internacional de Cinema Amateur) de la que també en va ser president; i impulsor de publicacions com *Cinema amateur* (1932-1935). Aquest llegat contenia també les pel·lícules del matrimoni, moltes d'elles considerades màximes representants del cinema amateur català i multipremiades arreu.

La percepció del cinema amateur com un moviment a reivindicar per la nova Filmoteca, junt a la incorporació del llegat dels Caralt-Quadras, es van veure potenciades pel fet que el nou conservador era fill del reconegut cineasta amateur Domènec Giménez Botey. Les seves pel·lícules havien rebut nombrosos premis nacionals i internacionals i Domènec havia col·laborat a la premsa especialitzada i havia fundat el 1936, junt amb el també cineasta Josep Galceran, Cinematografia Amateur, establiment que abastia de tot el necessari per rodar pel·lícules, i que comptava amb taller i laboratori de revelat, arribant a ser el laboratori oficial per a cinema no professional d'Agfacolor fins el 1965. En aquesta etapa es va formar l'Anton Giménez i, un cop incorporat a la Filmoteca, va actuar com a gran coneixedor i ferm defensor del cinema amateur i del llegat del seu pare.

Durant aquells anys, de nou Miquel Porter i Moix, aleshores des de la seva càtedra a la Universitat de Barcelona, va animar a molts alumnes a fer recerca i a buscar i localitzar patrimoni fílmic, també amateur. Sobresurten Jordina Medalla, Ana Fernandez, Pedro Nogales, però molt especialment **Encarnació Soler**. Doctora en història i sobretot activista de la recuperació fílmica durant més de 25 anys, Soler va participar i liderar molts projectes, ja fos a nivell personal o institucional, com la campanya del Maresme el 1994, o fundant l'associació Cinema-Rescat juntament amb l'Anton Giménez i el Lluís Valentí entre d'altres, i de la qual en fou presidenta. Entre moltes de les activitats que promovia, destacar les que va dedicar a *El cinema no professional-cinema amateur*, el 1999; o la creació d'un festival de cinema d'arxiu, Memorimage, que alhora promovia la importància de la conservació fílmica. Més de 5.000 rotlles de pel·lícula recuperades són part del seu llegat, i per això va ser reconeguda amb el Premi Nacional de Cinematografia del Departament de Cultura o amb la Medalla d'Or de la Unió Internacional de Cine Amateur (UNICA), per “la labor continuada de recuperació i difusió de la filmografia dels cineastes no professionals”.

A aquestes iniciatives s'hi va sumar la **campanya de recuperació** duta a terme en el marc de la celebració del Centenari del Cinema pel Departament de Cultura, liderada per l'Arxiu de la Filmoteca i amb la col·laboració de diferents institucions com el Centre Excursionista de Catalunya (CEC) amb l'Artur Peix, o l'Ajuntament de Terrassa, que va recuperar bona part del cinema amateur d'aquesta ciutat. Gràcies a aquesta acció molts cineastes o familiars es van sentir cridats a tenir cura de les pel·lícules i les van portar a la Filmoteca. Des d'aleshores el cinema amateur continua entrant als fons de la Filmoteca, confegint una col·lecció que persisteix en el temps i en la memòria a través de les generacions.

Actualment els fons de la filmoteca consten de prop de 250.000 documents audiovisuals, ja siguin fotoquímics, videogràfics o digitals; d'aquests, 53.699 són materials de pas estret, 16mm, 9,5mm i 8/S8mm, els tradicionalment vinculats al cinema amateur, realitzats entre 1924 i finals dels 90's, i representen un 21% del total de la col·lecció. Aquest fons és molt divers i molts d'aquests materials són de distribució, títols de Walt Disney, Charlot, llarmetratges, documentals.... còpies que es compraven per veure a casa, i és que tots els cineastes amateurs tenien la seva col·lecció de cinema professional, la seva pròpia biblioteca de pel·lícules, que molt probablement havien vist una i una altra vegada. Aquests tipus de films sovint arriben a la Filmoteca junt a les pel·lícules amateurs i familiars. A partir dels anys 60, d'altra banda, el 16mm esdevé un format semiprofessional, amb el qual es roden moltes pel·lícules i documentals. Per tot plegat, el que podem considerar realment cinema amateur i/o familiar es redueix a més de la meitat, deixant una col·lecció de prop de 20.000 documents audiovisuals. El cinema familiar és molt més nombrós i alhora difícil de singularitzar per la difosa frontera entre ambdós.

Els comissaris del Centenari del Cinema Amateur, que ara commemorem des de la Filmoteca, han volgut posar el focus en el cinema amateur realitzat entre 1923 i 1940, el període en què, d'aquest primer cinema familiar, en va sorgir el cinema amateur. Amb aquesta acotació cronològica, la col·lecció d'aquest període queda reduïda a 1.000 pel·lícules, de les quals s'ha fet una selecció de 118 títols digitalitzats i/o restaurats.

La celebració d'aquest centenari ens ha donat l'oportunitat d'investigar sobre aquesta col·lecció específica, valorar la important tasca de recuperació feta al llarg dels anys, i ens interpel·la a seguir recuperant i fent recerca sobre aquest tipus de cinema que ens ofereix una altra mirada, més propera i més fresca que volem compartir i celebrar.

Notes a la conservació de la col·lecció de cinema amateur (1924-1940) de la Filmoteca de Catalunya

Article de Rosa Cardona, conservadora del Centre de Conservació i Restauració de la Filmoteca de Catalunya

La col·lecció de cinema amateur català realitzat entre 1924 i 1940 que es conserva al Centre de Conservació i Restauració de la Filmoteca de Catalunya, a Terrassa, la componen més de 1.000 títols en formats de 9,5mm i 16mm. Procedeix majoritàriament de dipòsits i donacions que familiars i institucions han confiat al centre des d'inicis dels anys noranta, i han arribat gràcies a la feina de recuperació i estudi d'especialistes i investigadors. Reflex de la fortuna i expansió d'aquest cinema a Catalunya, es conserven films de tot el territori amb predomini dels rodats a Barcelona però també a Terrassa, Sabadell, Igualada, Mataró, Tarragona, Reus, les Terres de l'Ebre i Cervera. Els materials de Girona, són al CRDI (Centre de Recerca de la Imatge), organisme dedicat a la cura del patrimoni audiovisual del seu territori.

Les característiques d'aquest tipus de cinema, el suport plàstic en què es sustenta, les emulsions utilitzades, així com les formes pròpies de producció i exhibició, han determinat les seves possibilitats de conservació i l'han caracteritzat, diferenciant-lo del cinema professional en 35mm sobre suport nitrats, més lligat al cinema comercial i industrial del període que ens ocupa.

Malgrat que existiren sistemes de cinema domèstic en 35mm i altres passos des de finals del s. XIX, el seu suport era el nitrats de cel·lulosa. La inestabilitat química i la inflamabilitat d'aquest plàstic, usat ja en els antecedents del cinema des de 1891, havia estat la causa de terribles incendis en cinemes i laboratoris del món sencer i el feien inapropiat per a l'ús domèstic. La creació del primer suport plàstic no inflamable, el diacetat de cel·lulosa, un suport que permetia una manipulació i projecció segura, explica el naixement de la cinematografia amateur en passos reduïts

Els primers sistemes exitosos aparegueren al 1912 i 1913, quan la casa francesa Pathé frères llançà el que va ser el primer sistema de projecció i rodatge per l'amateur: el Cinématographe de Salon, Pathé Kok, en 28mm que coincidí en el temps amb el llançament al mercat del Kinéscope Home d'Edison en 22mm, ambdós sobre films de seguretat. Però la consolidació definitiva del cinema domèstic i amateur es produeix al 1922-23, quan inundaren el mercat europeu i americà el Pathé Baby en 9.5mm llançat per la casa francesa i el 16mm desenvolupat per la Kodak per al seu Ciné Kodak.

A Barcelona, el 9.5mm arrelà amb fortuna, segurament pel fet que la Pathé havia tingut una gran presència a la ciutat on comptaven amb representants, sucursals i concessionaris des d'inicis de segle. A Rambla de Catalunya número 8 s'hi estableix la representació oficial de la Pathé Baby que comptava amb el cineasta Ramon de Baños com a director tècnic.

El suport de diacetat de cel·lulosa presentava l'avantatge de no ser autoinflamable, però estava molt lluny de ser un suport estable. En condicions inapropiades d'humitat i temperatura és un material molt inestable químicament i amb greus problemes de conservació. La degradació acètica que presenta (coneguda com síndrome del vinagre) afecta a gran part dels films d'aquests primers suports de seguretat i repercuteix per tant en una part de la col·lecció en diferents nivells.

Alguns films ja es van incorporar a la col·lecció amb problemes de degradació química, com és el cas de *Memmortigo?* (D. de Caralt, 1934) o *L'Home important* (D. Giménez, 1934). En el cas del positiu original reversible de 16mm degradat de *Memmortigo?* es va poder preservar a temps i se'n van obtenir diverses còpies als anys noranta.

Al 1924, la Pathé explota la càmera i una de les novetats fonamentals del sistema, la pel·lícula amb emulsió reversible (primer ortocromàtica i a partir de 1932, pancromàtica). Les emulsions reversibles possibilitaven l'obtenció de còpies directes sense passar pel procés fotogràfic de negatiu-positiu, però el que era un avantatge pels cineastes, ha estat un dels màxims problemes dels materials a nivell de conservació.

El millor material, el que s'impressiona a la càmera, és el mateix material que, un cop processat, es converteix en la còpia que es projectarà en cada passí de la pel·lícula, en cada concurs i trobada. Aquesta és la raó per la qual, en major o menor grau, tots els films pateixen una important degradació física. La possibilitat del cinema es basa en l'arrossegament del film per mecanismes i rodes dentades, el moviment en una càmera, en un projector i fins i tot en una rebobinadora és un acte molt agressiu i en el cas d'aquest cinema, que projecta el material únic del film, les múltiples projeccions han estat la causa de les lesions i cicatrius presents en tots els materials.

Com hem assenyalat, no era habitual que els cineastes es fessin duplicacions per preservar els seus films i no se'n troben a la col·lecció si exceptuem d'alguns títols com *Fusta de pi* (Ramon Biadiu, 1933) que ens arriba en un duplicat d'escassa qualitat fotogràfica comparat al que devia ser l'original reversible, actualment perdut. Aquesta duplicació es devia fer quan l'original devia estar massa lesionat per seguir-se projectant.

Els títols conservats a la col·lecció són majoritàriament en 9.5mm, positiu original reversible. Dels 120 títols estudiats, 73 van ser rodats en 9.5mm. Hi ha cineastes que només roden en aquest pas com Gómez Grau, Biadiu, o Amat. Els títols rodats en 16mm són menys presents, 35 títols i de cineastes com Giménez, Caralt o Ferrer o alguns títols de Salvans.

Cal assenyalar també que cap del films amateurs de la col·lecció d'aquest període són en 8mm, que va ser el tercer pas per l'amateur i el familiar, llançat en pel·lícula de seguretat per la Eastman Kodak al 1932.

L'enviament d'originals a nombrosos concursos i sessions al llarg de Catalunya i a l'estranger, com els de la UNICA, ha estat segurament un motiu de pèrdua de films com *Sísif* (F. Gibert, 1935) o *Lo pelegrí* (Ll. Llobet -Gràcia, 1951), però també el moviment de còpies ha fet possible la localització de títols d'un director entre els conservats per un altre company, com el cas de *Diaris* (J. Salvans, 1934) localitzat al fons de la família de Giménez Botey.

Finalment, cal assenyalar que les pèrdues no es limiten a títols. En molts dels films conservats hem perdut un element fonamental: la música. A la manera del primer cinema sonor, implementat a partir de 1929, les projeccions de les còpies mudes es feien amb acompanyaments musicals amb discos de gramòfon. Imatge i músic, corrien paral·leles durant la projecció i en alguns casos inclús es cita la participació de recitadors, com és el cas de *Leit motiv* (F. Gibert, 1934). La música era un element important i molts films es pensaven i muntaven tenint en compte peces musicals. Hi ha molts moments que en els propis films hi ha referències de la presència de la música (gramòfons o ràdios funcionant), o fins i tot compositors acreditats com el mestre Semper a *La isla dorada* (D. de Caralt, 1933).

Malauradament, les referències musicals i els discos originals no van entrar a l'Arxiu amb les pel·lícules i per tant moltes es mostren mudes, només en comptades excepcions s'ha conservat o trobat la referència exacta a la música original o els discos que s'utilitzaven i s'ha incorporat a la còpia final com a *Aquesta nit no surto* (F. Trián, 1934), o a *La Isla desierta* (D. de Caralt, 1932).

Digitalització i restauració de la col·lecció de cinema amateur 1924-1940

Des del Centre de Conservació i Restauració, 2CR, de la Filmoteca de Catalunya, un dels objectius de la celebració de l'Any Amateur ha estat l'estudi de la col·lecció per establir-ne l'estat de conservació, la integritat dels films i les possibilitats de digitalització per a la seva difusió.

La inspecció de la col·lecció es va iniciar al 2022 i al 2023 i s'ha portat a terme un estudi més exhaustiu de més de 200 materials. S'han revisat tots els elements conservats d'un determinat títol per establir la genealogia, identificar els materials més originals, i per tant els de millor qualitat fotogràfica que havien de servir de material base per a les noves digitalitzacions. Les inspeccions ens serveixen també per datar-lo, entendre les versions i detectar les possibles manipulacions, remuntatges o sonoritzacions posteriors.

Un total de 118 títols s'han digitalitzat, dels quals 108 han estat seleccionats pels comissaris per ser mostrats durant l'any amateur i accessibles des de la pàgina web anycinemaamateur.cat. El procés de digitalització s'ha portat a terme per l'equip del 2CR a les instal·lacions de Terrassa amb l'escàner cinematogràfic Archivist de Lasergraphics, preparat per materials degradats tan físicament amb lesions d'ús, trencament de perforacions, etc., com químicament amb balcament, esvaïment de l'emulsió, etc. El sistema d'arrossegament és sense pins i amb un sistema continu, a 10 fotogrames per segon, adequat per a aquests materials fràgils. La captura s'ha realitzat amb una obertura total, per capturar tota la informació de cada fotograma, en b/n, a 12 bits de profunditat, i a una qualitat de 3K pels 16mm i 2 K pels 9.5mm.

Gairebé la totalitat dels films són en emulsió reversible b/n i només en alguns casos com per exemple *Drama sense paraules* (E. Ferré, 1932) o *El Carrer* (F. Amat, 1934) presenten plans amb sistemes d'acoloriment per tenyit i virat.

Una selecció de 24 títols s'han restaurat amb el programa Diamant de HS-Arts, per revertir a la imatge les lesions d'ús, com ratlles i trencaments, estabilitzar la imatge quan aquesta s'ha perdut pel mal estat del material original.

Finalment, pels 108 materials s'estableix la velocitat de projecció, variable entre 14 i 18 imatges per segon, així com la finestreta d'obertura, el crop, perquè sigui similar a les sessions amb projectors de 9,5mm i 16mm, i per últim, s'han ajustat les llums a l'etalonatge. Al 2CR s'han codificat els màsters, destinats a llarga conservació, i s'han confegit fitxers digitals HD, per a la seva consulta al web del Centenari.

Els 24 títols restaurats, seleccionats pels comissaris, s'han compilat en quatre programes: **Essencials**, **Documentals** i **Avantguardes**, i un dedicat al cineasta **Eusebi Ferré**. Es tracta de còpies digitals de difusió per a cinemes, DCP 2K, per tal de poder ser vistos a la gran pantalla amb acompanyament musical creat per a l'ocasió.

Per poder donar visibilitat a tots aquests materials, i d'acord a la legislació actual, s'ha procedit a localitzar i contactar als hereus i legítics propietaris dels drets, per tal d'establir convenis i contractes de cessió per a usos culturals, i així poder fer una comunicació pública d'acord als objectius de la FilmoTeca de difusió del patrimoni cinematogràfic.

Rodatge en un terrat. Foto de Pilar de Quadras. Arxiu Família Quadras